

“Српски витешки код”
Марко Алексић

Која је разлика између храбрости и јунаштва, између некога ко је храбар ратник и некога ко је витез?

Ова дилема је предмет понекад оштрих расправа у филозофским и књижевним круговима. Ипак, временом су се искристалисала нека објашњења и њих данас сматрамо стандардом за поређење појмова из увода.

Особина да се у нешто упусти, да се нешто уради и поред евидентне опасности може се, у ширем смислу, сматрати храброшћу. Али, циљ неког храброг поступка не мора увек бити племенит. Човек може учинити неки храбар поступак са крајње нечасним намерама. Ту се долази до суштинске разлике између храбрости и јунаштва. Јунаштво је храброст са племенитим циљем! Јунаштво подразумева храброст, али сама храброст не мора са собом носити јунаштво.

Витез или ратник?

Када ове особине припишемо некој особи добијамо њихову персонификацију у виду храброг ратника и витеза(јунака). Храбар ратник може бити неустрашив у борби, али бескрупулозан, суров и ненадахнут неким вишим циљем.

Може учинити пуно храбрих поступака не презајући ни од чега и на тај начин починити и дела која нису у складу са моралним нормама. Јунак или витез са друге стране у свом делању има моралну вертикалу и кодекс особина којег се придржава. Тај кодекс га спречава да почини неко злодело, чува га да не пређе на нечасну страну.

Приче о витезовима

Причу о јунаку срећемо у свим културама, на свим континентима и у свим временским епохама кроз које су настајале приче о ратнику несвакидашње храбрости и снаге. И наука о људској психи пронашла је паралеле и установила типове карактера таквих људи. Иако приче о витезовима припадају прошлости, неке вредности које у њима налазимо су ванвременске и немају рок трајања. Са причама о витешким делима срећемо се у књижевности, филозофији, историји... Углавном су то приче о витезовима из Западне Европе описаним у књижевним класицима, хроникама тог доба или у историјској грађи током ратних похода. Но, и на нашим просторима у то доба витештво је било присутно са свим елементима као и на Западу. Понекад су и норме понашања установљаване пре неко другде, али су се подаци о томе изгубили због каснијег наглог слома српске средњовековне државе.

Витештво средњег века

Витештво средњег века вуче своје корене из старих ратничких традиција и идеје о људским врлинама. Храбар ратник са људским врлинама постајао је чувар неког друштва и његове традиције, носилац врхунске вредности. Овакве примере срећемо у удањеним културама широм света. Напоменућемо само неке од примера: “Еп о Гилгамешу”, индијски епови, грчки епови и митови, викинчке саге и словенске скаске. У свим овим примерима срећемо причу о подвигу и борби против неког несвакидашњег непријатеља и велико пожртвовање упркос опасности. Пошто се ми са причама о витезовима упознајемо углавном из западне литературе логично је да витез има особине на којима се темељи Европа средњег века. Ти темељи су античко наслеђе, наслеђе народа који у то доба доживљавају развој и хришћанство.

Кодекс понашања

Познате су нам приче о античким херојима. Сви они били су изузетно храбри, али су имали и неке слабости које су њима као несвакидашњим ратницима биле дозвољене. Слично је и са митским јунацима германских и словенских народа. Међутим, да бисмо дошли до праве приче о витезовима морамо додати још један елемент. То је **кодекс понашања**. Он је настао под утицајем цркве и јасно је поставио разлику између неког ко је био само храбар ратник и неког ко је имао вишу мисију у свом делању.

Витештво средњег века

Упознајмо се са витешким кодом витезова који су ходали нашом земљом и који су опевани у нашим епским песмама. Као погодна грађа послужиће нам књига “Српски витешки код” Марка Алексића.

Три особине визезова

Три су основне особине које карактеришу витеза. У војничком смислу он је оклопљени коњаник, у друштвеном он је нека врста племића.

Уз војнички и друштвени положај њега карактерише већ помињани витешки код. То је скуп начела и правила понашања, којих се витез држи. Заснована су на начелима хришћанства.

Три особине витезова

Ипак, основни атрибут витеза је тај да је он **коњаник**. Рамон Љуљ у свом делу “Књига о витешком коду” каже да је витез добио назив по најплеменитијој животињи. И заиста у свом романски језицима наилазимо на сличну реч која означава ратника на коњу: cavaliere, caballero, chevalier. Из оваквих позитивних навода долазимо до закључка да је витез не само храбар ратник, већ и добар човек. Тај закључак се намеће из **витешке заклетве**, која га је чинила неким ко се поноси својом чашћу.

Три особине витезова

Уз коња важну улогу у животу витеза имао је и његов мач. На мачевима витезова из 11. века често се налази натпис “In nomine Domini”, односно “У име Господа”. Ово се објашњава верским ентузијазмом у то доба, али и директним пореклом витешког кода из хришћанских начела.

Логичан след догађаја је да витез са моралним кодом чврсто утемељеним у хришћанству буде назван Христовим војником. Јасна је аналогија са хришћанским светитељима који су били војници.

Витештво у Србији

Иако је уврежено мишљење да витезови као оклопљени коњаници припадају западном свету, истина је другачија. Први прави оклопљени коњаници припадали су византијској традицији. Чак су постојали и приручници за употребу таквих јединица.

Наши простори нису заостајали за Европом свог доба. За то постоје и материјални докази. Један од њих је и мач пронађен у утврђењу Пирлитор. Мач је богато украшен приказом херувима. То је једниствен пример украшавања мача. Још један доказ да смо у то време пратили Европу је и позлаћена мамуза пронађена у Херцеговини, која је припадала жупану Грду. С обзиром да је мамуза део коњске опреме, јасно је да је припадала некоме ко је био витез.

Витештво у Србији

Временом су подвизи витезова ушли у популарне приче. Њихове авантуре масама су представљали трубадури, забављачи тог времена. Пошто је витез поред своје ратничке стране имао и обавезу лепих манира у понашању, јасно нам је зашто и данас неког са префињеним и заштитиничким понашањем називамо каваљером. Ово нас доводи до приче о дами за чију наклоност се витез борио на турниру у надметању са другима. Приче о томе су нам познате из популарне културе, али поменимо да су се турнири одржавали и на дворовима српске властеле. Напоменимо да је цар Душан био велики љубитељ витешких обичаја, а и сам се опробавао у борбама.

Витешки турнири

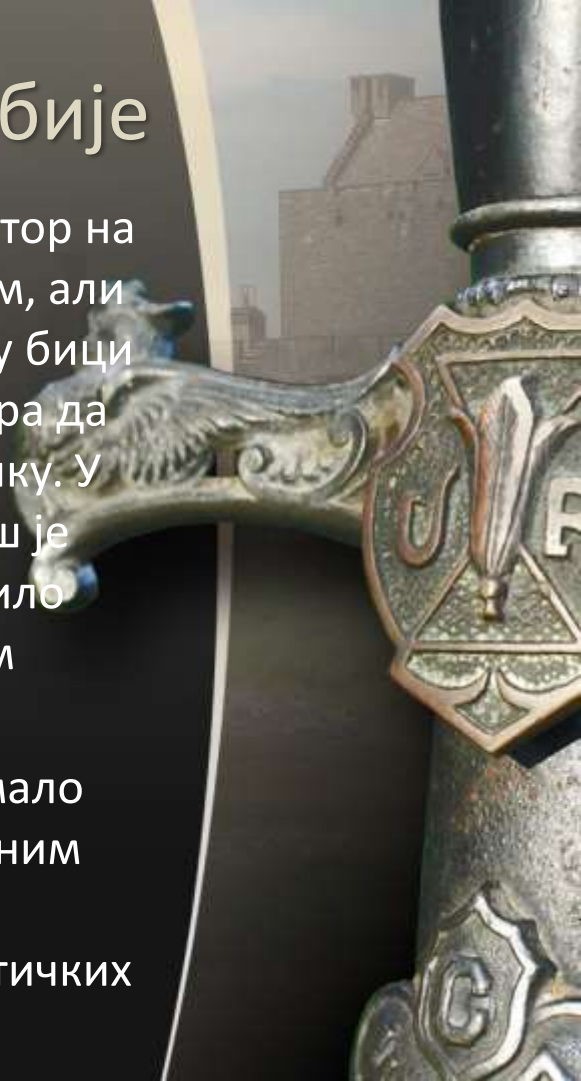
Турнири су се обично одржавали на равним површинама испред града. Постоје записи о турнирима који су се одржавали у Приштини и Новом Брду.

Витезови су се надметали у скидању окачене рукавице тако што су је гађали са коња у пуном галопу. За потребе турнира често су од дрвета изграђиване потребне грађевине. Сва та сценографија не разликује се много од сличних догађаја у Европи.

Војна моћ и културни процват Србије

Српска средњовековна држава израсла је у значајан фактор на овим просторима. Тај статус је добила вештом политиком, али и оружјем када је требало. Једна од важнијих победа је у бици код Велбужда. Тада се српска властела доказала као кадра да правилно процени ситуацију и да врхунски познаје тактику. У том боју истакао се престолонаследник Душан чији јуриш је решио битку. У борби је настрадао и бугарски цар Михаило Шишман. Наређено је да се према њему поступи са свим почастима, што је израз племенитости и поштовања.

Са војном моћи долазио је и културни процват. Иако је мало сачуване грађе, постоје подаци да су се на импровизованим позорницама играле представе и то разних врста. Од представа са кротитељима животиња до приређених античких дела.

Витешки Ред змаја

- После процвата и смрти цара Душана уследио је пад српске државе. Кулминација се десила Битком на Косову 1389. године. Мада се та година често сматра и годином слома, српска држава је наставила да постоји и после тога. Истина, у вазалном положају.
- Насупрот очекивањима витештво је у том периоду наставило да постоји и да има висок углед у европским круговима.

Витешки Ред змаја

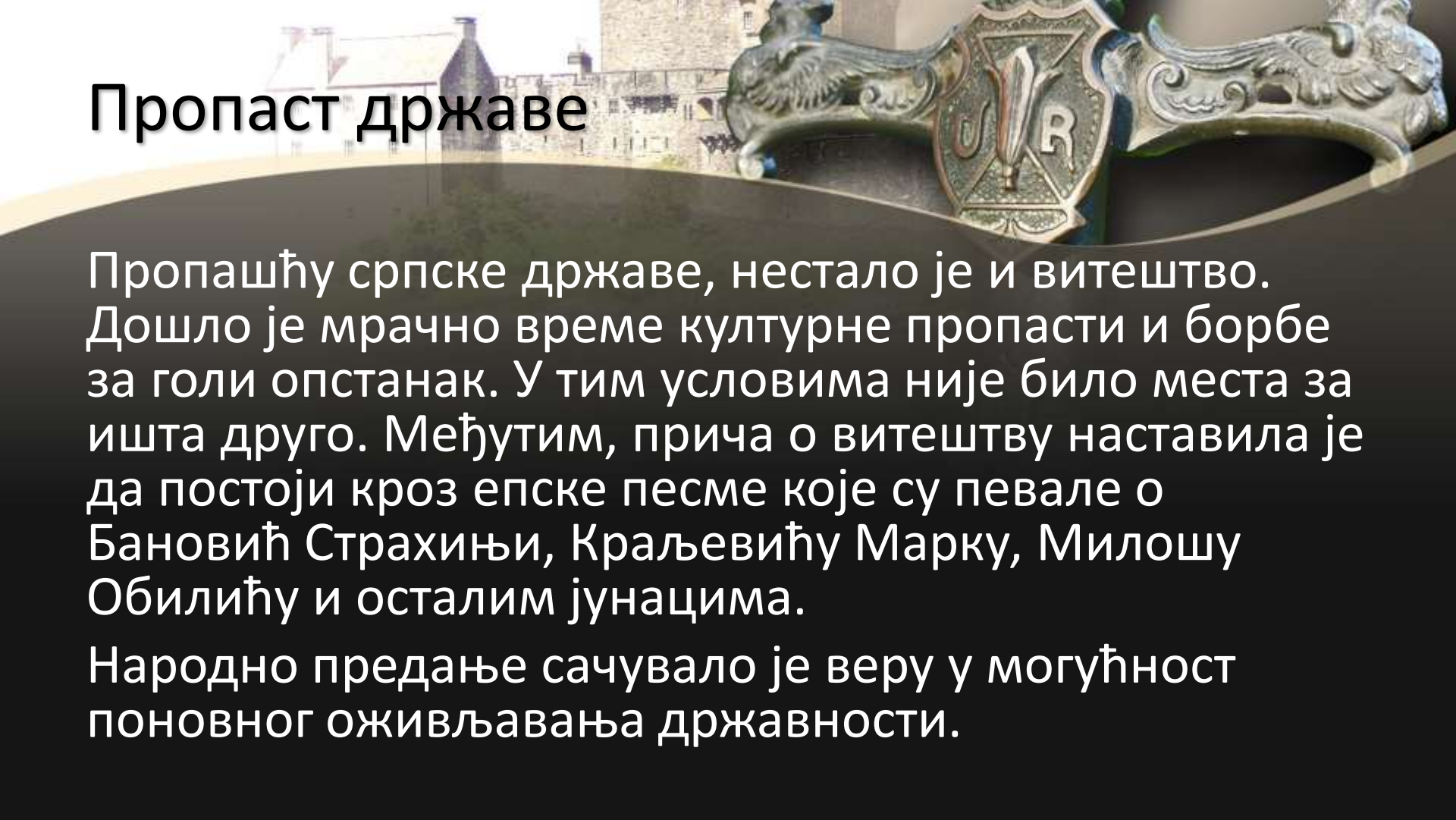
Централну улогу у овом времену заузимао је **деспот Стефан Лазаревић**. О његовој вештини и храбрости сведочи да је као турски вазал са својим оклопницима извео одлучујући јуриш у бици код Никопоља године 1396. Још један пример његове вештине и вештине његових војника је учешће у Бици код Ангоре 1402, где су се јединице под његовом командом истакле. Ипак, не можемо говорити о деспоту Стрефану Лазаревићу, а да не поменемо и **витешки Ред змаја**. Ред је основао угарски краљ **Жигмунд** 12. децембра 1408. У оснивачкој повељи је **22 имена витезова из Европе**, а прво међу њима је име деспота Стефана.

Витешки Ред змаја

Чланство у Реду носило је и обавезу учешћа у разним церемонијама, али је донело и бројне поседе и углед. Сваки од угледних чланова могао је да у Ред уведе одређен број чланова, а често се дешавало да су нови чланови посебно хтели да их деспот Стефан уведе у Ред. Различита су тумачења разлога због којег је он први наведен у оснивачкој повељи, али је несумњиво да је био посебно упечатљива појава свог доба.

Пропаст државе

The background of the slide features a faded image of a historical building with multiple chimneys on the left. On the right, there is a detailed coat of arms, which is the coat of arms of the Kingdom of Serbia, featuring a shield with a cross and a sword, flanked by two lions, and topped with a crown.

Пропашћу српске државе, нестало је и витештво. Дошло је мрачно време културне пропасти и борбе за голи опстанак. У тим условима није било места за ишта друго. Међутим, прича о витештву наставила је да постоји кроз епске песме које су певале о Бановић Страхињи, Краљевићу Марку, Милошу Обилићу и осталим јунацима.

Народно предање сачувало је веру у могућност поновног оживљавања државности.

После зенита

Понесен предањем о витезовима, српски народ је више векова касније обновио своју државу и за кратко време успео да постигне готово немогуће из услова из којих се у ослобођење кренуло.

Победе и порази су саставни део постојања, али очувана прича о витештву сведочи о високом степену развоја једног народа у време које се обично сматра мрачним периодом историје.

